

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528) www.economy.nayka.com.ua | № 9, 2018 | 28.09.2018 р.

УДК 339.1 (5) / 338.439.5

*М. С. Рахман,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, м. Харків
І. В. Подліп'ян,
студентка 3-курсу, економічного факультету,
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, м. Харків*

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ВІДНОСИНАХ

*M. S. Rahman
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Marketing and Management of Foreign Economic Activity,
V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv
I. V. Podlipyan
student of 3rd year of study of the Economic faculty,
V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv*

FUNCTIONING AND STATISTICAL ANALYSIS OF THE MARKET CONDITIONS OF THE AGRICULTURAL INDUSTRY OF UKRAINE IN EXPORT-IMPORT RELATIONS

Мета статті полягає у дослідженні і вдосконаленні особливостей експортно-імпортного ринку сільськогосподарської промисловості України, виявленню потенційних проблем, тенденцій і перспектив розвитку даного сектору. Згідно зі стратегією розвитку економіки країни, сільське господарство є однією з найбільш домінуючих галузей народного господарства, тому підвищення стабільності сільськогосподарської промисловості є важливим завданням.

Проведено аналіз структурних зрушень економічних показників агропродовольчого ринку в динаміці, зокрема загальної кількості підприємств у сфері сільського господарства, обсягу реалізації продукції, експортно-імпортних відносин України з іншими країнами світу.

Виявлено вплив на основі зростання ефективності та якості продукції на конкурентоздатність з іншими виробниками на внутрішньому та світовому ринках у аграрному секторі виробництва.

На базі опису сучасних реалій та тенденцій розвитку аграрної галузі, складені прогностичні очікування та рекомендації щодо ефективного вдосконалення сільськогосподарської промисловості, як головної складової ринку України.

The purpose of the paper is to study and improve the features of the export and import market of agricultural industry in Ukraine, to identify potential problems, trends and prospects for the development of this sector. According to the country's economic development strategy, agriculture

is one of the most dominant sectors of the national economy, therefore increasing the stability of the agricultural industry is an important task.

The analysis of structural changes in the economic indicators of the agro-food market in the dynamics, in particular the total number of enterprises in the field of agriculture, the volume of sales of products, export-import relations of Ukraine with other countries of the world.

The influence on the basis of growth of efficiency and quality of products on competitiveness with other producers in the domestic and world markets in the agrarian sector of production was revealed.

On the basis of the description of the current realities and trends of the agrarian sector development, the forecast expectations and recommendations for effective improvement of the agricultural industry as the main component of the Ukrainian market are prepared.

Ключові слова: *сільське господарство; кон'юнктура; аграрний сектор; дослідження; експорт; імпорт; прогноз; ефективність; зовнішньоекономічна діяльність; галузь; економіка.*

Key words: *agriculture; environment; agrarian sector; research; export; import; outlook; efficiency; foreign economic activity; industry; economy.*

Постановка проблеми. У сучасному світі сільськогосподарська промисловість посідає пріоритетне місце, бо вона тісно пов'язана із забезпеченням населення продуктами харчування і продуктами споживання. В останні роки Україна зайняла позицію перспективного учасника світового аграрного ринку, зважаючи на наявний природно-економічний потенціал. Вже у 2017 році частка сільського господарства у ВВП склала 12,0%, яка дорівнює 275,06 млрд. грн. [1].

Для досягнення найбільш ефективного рівня в аграрному секторі, потрібно проводити аналіз експортно-імпортних показників та відносин, завдяки якому складаються прогнозні очікування, що можуть позитивно вплинути на подальшу діяльність сільськогосподарської промисловості держави. Поліпшення стану та майбутній розвиток агропродовольчої галузі має вплинути на стабілізацію економічного, політичного та соціального становища, мати змогу закріпити за собою місце на світовому ринку з метою розвитку іміджу для продукції України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні питання щодо ринку сільськогосподарської промисловості України розглянуті в працях науковців вітчизняних вузів, спеціалізованих журналах та електронних видань: “Формування та розвиток аграрного ринку”, “Економіка України”, “Економічна правда України” та Food and Agriculture Organization of the United Nations, Міністерство аграрної політики та продовольства України тощо.

Окремі теоретичні і прикладні аспекти функціонування аграрного сектору досліджені в працях вчених: В. Андрійчук, Д. Тесля, П. Гайдучський, Ю. Батир, Л. Оболенцева, А. Голіков, Ю. Лузан, В. Скаршевський, А. Потіха, Т. Стародубцева, О. Жмеренецький та ін.

В роботах науковців (Т. І. Дерев'янка, А. О. Ковальова, О. В. Кучеренко, М. О. Пископель, І. С. Березіна, В. Г. Рижов та ін.) досліджено різні галузі та особливості сільськогосподарської промисловості, проте статистичні показники, які відображають зміну економічного стану країни потребують подальшого розгляду.

Постановка завдання. Дослідження соціально-економічної сутності кон'юнктури ринку сільськогосподарської продукції, аналізу структурних змін основних статистичних показників аграрного ринку України, а також визначення проблем, тенденцій та шляхів його розвитку.

Вклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі в умовах конкурентної боротьби на світовому ринку сільськогосподарської промисловості зростає роль ефективного функціонування та якісного виробництва продукції. У секторі сільського господарства активними учасниками є велика кількість підприємств (великі, середні та малі), які реалізують продукцію тваринництва та рослинництва.

Згідно Закону України «Про сільське господарство» [2]:

– сільськогосподарська діяльність – господарська діяльність суб'єктів господарювання, що здійснюється з метою виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції та продукції її переробки з власної сировини;

– сільськогосподарське виробництво – процес одержання та переробки сільськогосподарської продукції на власній сировині, надання сільськогосподарських послуг.

Агропродовольчий ринок є підсистемою соціально-економічної системи країни з її важливим компонентом – населенням, характеристики якого мають безпосередній вплив на попит та пропозицію (рис.1) [3]. Варто зазначити, що соціально-економічна складова в функціонуванні агропродовольчого ринку, обумовлена граничним обсягом споживання продуктів харчування населенням для задоволення потреб.

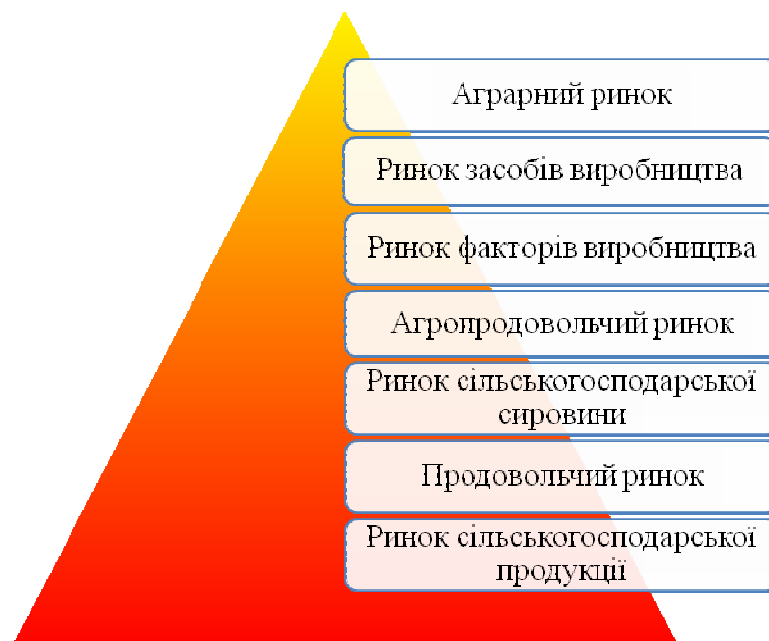

Рис. 1. Структура аграрного ринку України
(розроблено автором за джерелом [3])

Як вже зазначалось, на ринку сільського господарства переважає діяльність підприємств, що є виробниками продукції цієї галузі. У 2017 році загальна кількість підприємств склала 44998 одиниць, тоді як у 2016 році їх було на 1746 одиниць більше [1]. Обсяг виробленої продукції у 2017 році більше, ніж у попередньому через ефективну працю середніх та малих підприємств (табл.1).

Таблиця 1.
Показники підприємств у галузі сільського господарства за 2016 – 2017 роки [1]

Роки	Показник	Підприємства		
		Великі	Середні	Малі
2016	Кількість, од.	29	2533	44182
	Обсяг реалізованої продукції, млрд. грн.	61,2	183,2	117,9
2017	Кількість, од.	20	2501	42477
	Обсяг реалізованої продукції, млрд. грн.	53,0	206,6	144,0

У структурі за розмірами підприємств у 2017 році малі займають 94,40 % від загальної кількості, але за обсягами виробництва продукції переважають середні підприємства. Їх частка становить 51,19 %, тоді як для великих це 13,13 %.

У свою чергу рослинництво та тваринництво має виробництво основних видів продукції. За даними 2017 року, у рослинництві вагому частку мають 50,51 % зернові та зернобобові культури у розмірі 61917 тис. т., другу частку, а саме 49,49 % поділили між собою виробництва картоплі (18,12 %), буряку цукрового (12,14 %), соняшнику (9,98 %), овочеві (7,57 %), плодови та ягідні культури (1,67 %). Структура виробництва видів продукції тваринництва має чотири підрозділи, а саме більшу половину займає продукція яйця від птиці – 15 100,4 млн. шт. або 50,54 %. В останніх показниках лідирує виробництво молока, яке дорівнює 34,75 %, через високий попит на нього. М'ясо та вовна у відсотках майже однаково – 7,78 % і 6,93 % [4].

Станом на 1 вересня 2018 року Державна служба статистики України оновила дані щодо обсягів виробництва сільськогосподарської продукції за їх видами (рис.2). Обсяг реалізованої аграрними підприємствами власно виробленої продукції в січні–вересні 2018 року порівняно з відповідним періодом 2017 року збільшився на 7,4%, у т.ч. продукції рослинництва – на 11,0%, а тваринництва зменшився на 2,8%. Такі зміни пов'язані з ефективною та своєчасною працею регіонів у галузі сільського господарства.

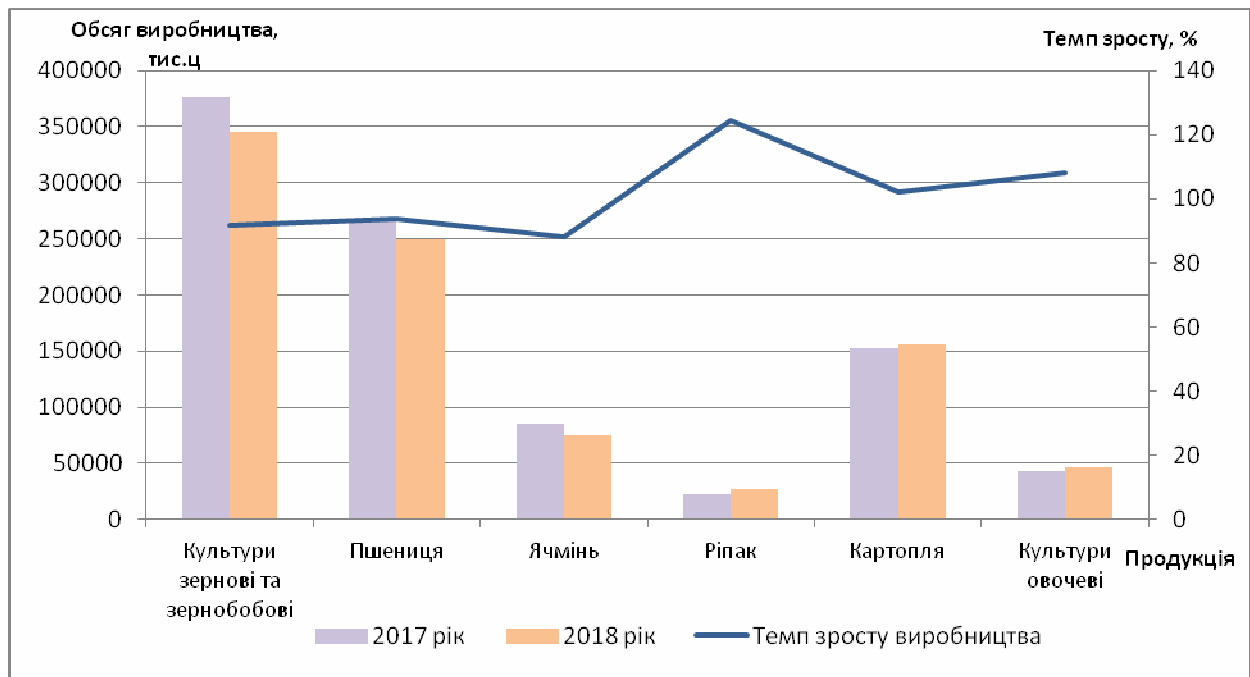

Рис. 2. Обсяг виробництва виробленої продукції у січні-вересні 2017 і 2018 роках в динаміці, у тис. ц (розроблено автором за джерелом [1])

Сільське господарство України вважається розвинутою галуззю не тільки в межах нашої держави, а й за її кордоном. Так як воно поділяється на дві основні групи – рослинництво та тваринництво, то усього за 2017 рік в Україні продукції рослинництва було вироблено на 178 416,7 млн. грн., а тваринництва – 69 277,3 млн. грн. В результаті аналізу зовнішньоекономічних показників галузі сільського господарства експорт товарів переважає над імпортом, у січні 2018 року експорт склав 1412,5 млн. дол. США, а імпорт 394,4 млн. дол. США [1].

Сільськогосподарська продукція України розповсюджена та має попит у продажу між іншими країнами світу. Експортно-імпортні відносини наша держава має з країнами СНД, іншими країнами світу, Європою, країнами ЄС, Азією, Африкою, Америкою, Австралією та Океанією (табл.2) [5]. Загальний обсяг зовнішньої торгівлі з країнами світу склав у 2017 році 205 652,7 млн. дол. США. Сальдо дорівнює -11 847,8 млн. дол. США [1].

Таблиця 2.

Зовнішня торгівля сільськогосподарською продукцією України з країнами світу за 2013 – 2017 рр. млн. дол. США [5]

Країни	Роки				
	2013	2014	2015	2016	2017
Експорт товарів,					
Країни СНД	22077,2	14882,3	7806,1	6031,5	6917,5
Інші країни світу	41243,4	39019,4	30321,0	30330,2	36349,0
Європа	17064,2	17122,1	13248,3	13790,1	17902,9
Країни ЄС	16596,8	16743,7	13220,3	13614,4	17438,8
Азія	16813,0	15350,9	12378,9	11796,3	12966,9
Африка	5094,7	5098,2	3803,3	3865,1	4047,7
Америка	2163,6	1372,2	785,5	735,1	1207,9
Австралія та Океанія	40,1	23,5	13,6	18,3	71,9
Всього експорту	121093,0	109612,3	81577,0	80181,0	96902,6
Імпорт товарів					
Країни СНД	27941,5	17276,8	10485,6	8565,4	11475,6
Інші країни світу	49045,2	37151,9	27030,9	30684,4	38122,9
Європа	28566,2	22383,0	16665,3	18470,2	22918,4
Країни ЄС	26975,9	18060,2	16626,4	17443,2	21070,4
Азія	15237,3	10848,3	7235,8	8920,5	10677,2
Африка	749,8	679,9	601,7	553,9	719,0
Америка	4339,9	3021,4	2336,5	2594,8	3615,5
Австралія та Океанія	93,7	182,1	169,6	120,6	151,4
Всього імпорту	152949,5	109603,6	81151,8	87353,0	108750,4

Заступник міністра аграрної політики повідомляє: «трійку країн-лідерів серед імпортерів нашої аграрної продукції у 2017 році сформували Індія, Єгипет і Нідерланди. При цьому глобально регіональний розріз агроекспорту не змінився: до країн Азії ми експортували понад 42,0 % нашої продукції, до країн ЄС – 31,9 % і до країн Африки – 14,7 %» [6].

Сільське господарство – лідируюча галузь України і для того, щоб простежити у майбутньому ефективність виробництва та продажів, потрібно перш за все налагодити механізм її функціонування, покращити стан на ринку та вирішити проблеми (табл. 3). Адже через правильну аграрну політику в перспективі розвиток експортних відносин України та подолання перешкод для закріплення місця на світовому ринку.

Таблиця 3.

SWOT-аналіз стану агропродовольчого ринку України

Сильні сторони	Можливості
<ul style="list-style-type: none"> • Сільське господарство – галузь, яка виробляє продукти харчування, потрібні для життєздатності населення • Сприятливі природно-кліматичні умови для вирощування різних культур • Наявний ресурсний потенціал для виробництва продукції • Значний попит на товари агропродовольчого ринку України в світі • Низька собівартість вирощування культур • Щорічне зростання прибутку від реалізації 	<ul style="list-style-type: none"> • Україна може стати лідером у виробництві сільськогосподарської продукції через низькі ціни на світовому ринку • Збільшення обсягів виробництва протягом короткого періоду часу • Частка власного капіталу сільськогосподарських підприємств може зрости • Можливість раціонально використовувати вільні та залучені кошти • Зростання експорту зернових та олійних культур
Слабкі сторони	Перешкоди
<ul style="list-style-type: none"> • Слаборозвинена інфраструктура ринку • Не стійка динаміка обсягів пропозиції • Цінова нестабільність на сільськогосподарських ринках • Купівельна спроможність населення нижче середнього • Збитковість аграрного виробництва • Низький рівень удосконалення матеріально-технічних ресурсів • Нестача інвестицій та фінансових коштів • Невисока рентабельність підприємств 	<ul style="list-style-type: none"> • Високий рівень конкуренції на ринку сільського господарства • Країни світу можуть відмовитись від імпорту дешевого українського зерна • Висока залежність від сезонних факторів та погодних умов • Збільшення попиту на товари-замінники через їх більш доступну ціну • Зниження можливості залучень нових кредитів

(розроблено автором за джерелом [7])

Враховуючи результати аналізу структурних зрушень на ринку сільськогосподарської промисловості можемо зробити висновок, що Україна має всі об'єктивні передумови, щоб стати розвинутою державою на світовому ринку у цій галузі.

Задля досягнення мети та формування іміджу агросектору, підприємствам та країні необхідно вирішити основні проблеми. До них відносяться:

– застаріла техніко-технологічна база України, не модернізована кількість підприємств, технологічна відсталість (зношеність технологічного устаткування дорівнює 70,0-80,0%, середній вік складає 30-35 років);

– процес «старіння» сільськогосподарських кадрів внаслідок міграції молодого покоління в інші країни, втрата робочих рук;

– вагома частина сільськогосподарської продукції не знаходить збуту через пасивності споживчої кооперації;

– більша частка чорноземів вже виснажені, втрачають продуктивність через недотримання правил обробки землі;

– нестабільність політичної та економічної ситуації в країні [8].

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, аграрний ринок України посідає важливе місце у розміщенні своєї продукції на внутрішньому та світовому ринках. Попит на сільськогосподарські товари з кожним роком збільшується. Країни світу потребують дешеву українську продукцію, тому експорт її переважає імпорт за всіма показниками. Залежно від сезону, обсяги виробництва сільської продукції мають свій підйом з початку року до його закінчення [9]. Наразі чого відбуваються продажі товарів за кордон, які складають вагому частку від спільних обсягів виробництва сільськогосподарської продукції на світовому ринку.

Агропродовольчий ринок має можливості стати лідером на світовому ринку та збільшити свої обсяги виробництва у короткий термін. Підприємства мають змогу наростити свій власний капітал. Головне, щоб конкуренція та залежність від природно-кліматичних умов не затримували реалізацію товарів. Для цього Україна потрібно модернізувати свою інфраструктуру, вирішити політичні та економічні ситуації, які заважають налагодженню міжнародних зв'язків та розвитку торгівлі та проводити ефективну аграрну політику [10].

Бібліографічний список.

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 12.09.2018) – Назва з екрана.
2. Закон України Про державну підтримку сільського господарства України від 24.06.2004 № 1877-IV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2004. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.
3. Гайдуцький П. І. Формування та розвиток аграрного ринку / П. І. Гайдуцький // Економіка АПК. – 2004. – № 3. – С. 4 – 15.
4. Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dotacii.minagro.gov.ua>
5. Статистичний щорічник України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrstat.org/uk>
6. Канал новин Сьогодні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.segodnya.ua>
7. Потіха А. С. Сільське господарство в економічній системі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua>
8. Лузан Ю. Я. Напрями розвитку сільськогосподарського виробництва і соціальної сфери / Ю. Я. Лузан // Економіка АПК. – 2014. – № 11. – С. 5 – 14.
9. Скаршевський В. В. Аналіз стану України як аграрної держави / В. В. Скаршевський // Фінансовий потенціал суб'єктів господарювання як чинник сталого розвитку ринкової економіки. – Київ, 2018. – С. 89 – 96.
10. Економічна правда України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua>

References.

1. State Statistics Committee of Ukraine (2018), “Agriculture. Statistical Bulletin”, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 12 September 2018).
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine “On state support for agriculture”, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> (Accessed 12 September 2018).
3. Hajduts'kyj, P. I. (2004), “Formation and development of the agrarian market”, *Ekonomika APK*, vol. 3, pp. 4–15.
4. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2018), “Monitoring of the state of agrarian and industrial complex”, available at: <http://dotacii.minagro.gov.ua> (Accessed 7 September 2018).
5. Statistical Yearbook of Ukraine (2017), “Agriculture”, available at: <https://ukrstat.org/uk> (Accessed 9 September 2018).
6. Kanal novyn S'ohodni (2018), “Foreign trade in agricultural products of Ukraine with countries of the world”, available at: <https://www.segodnya.ua> (Accessed 10 September 2018).
7. Potikha, A. S. (2017), “Agriculture in the economic system of Ukraine”, [Online], available at: <http://nbuviar.gov.ua> (Accessed 7 September 2018).
8. Luzan, Yu. Ya. (2014), “Areas of development of agricultural production and social sphere”, *Ekonomika APK*, vol. 11, pp. 5–14.
9. Skarshevs'kyj, V. V. (2018), “Analysis of the state of Ukraine as an agrarian state”, *Finansovyj potencial sub'ektiv hospodariuvannia iak chynnyk staloho rozvytku rynkovoї ekonomiky* [Financial potential of business entities as a factor in the sustainable development of a market economy], Kiev, Ukraine, pp. 89–96.
10. The economic truth of Ukraine (2017), “Development of the agricultural sector of the country”, available at: <https://www.epravda.com.ua> (Accessed 8 September 2018).

Стаття надійшла до редакції 20.09.2018 р.